

Departa deci de a fi vorba de Maria Voichița, fata lui Radu cel Frumos al Țării Românești, avem de-a face cu vâlul care a acoperit mormîntul mamei acesteia, Doamna Maria, soția amintitului voievod muntean, soacra lui Ștefan cel Mare.

Acasta se potrivește întru totul cu spusele letopisetului zis de la Bistrița cum că: « În anul 7008 (= 1500) luna lui mai în 11, luna, răposă roaba lui Dumnezeu Maria Despina, doamna domnului Radul Voevod, gospodarul Țării Muntenesti, care fusese adusă de Ștefan voievod, cînd au fost luat cetatea Dimboviței; și au îngropat-o cu cînte în minăstirea sa de la Putna; vecinica ei pomenire »⁵.

Poate nu este fără interes să observăm că marea cruce care acoperă mai tot cîmpul vâlului nu-și găsește asemănarea pe lespezile mormîntelor din Moldova, ci pe unele pietre din Muntenia ca de pildă cele de la biserica mănăstirii Argeșului⁶.

Vâlul are de jur împrejur un chenar constînd din flori și palmete. Fiecare jumătate de floare sau de palmetă este lucrată cu fire de aur și de argint, despărțite la mijloc printr-un fir roșu de mătase. Vrejurile ce le unesc sînt de aur. Anumite elemente florale (pistilul, inima) sînt uneori cusute cu roșu și cu fire de argint suprapuse. De jur împrejur chenarul este de mătase sură brodată cu flori « lamées » de aur.

Jos în stînga atîrnă un ciucure ale cărui șuvițe, de mătase roșie, lipsesc mai toate sau sînt foarte roase. Ciucurile e din fir de aur împletit în jurul unor fire de mătase galbenă, amintind ca tip ciucurii de pe patrafirele dăruite Putnei de Ștefan cel Mare⁷.

PATRAFIRELE⁸

Nr. 94

Patrafirul socotit bizantin

(Cf. Tafrali, p. 56—57 și pl. XLVII, nr. 94).

Chipurile sfinților de pe această odajdie sînt de o neobișnuită frumusețe. Acolo se îmbină noblețea, expresivitatea și delicatețea. E de ajuns să te uiți

⁵ I. Bogdan, *Cronice inedite atîngătoare de istoria Romînilor*, București, 1895, p. 62 (textul slav p. 47—48).

⁶ Vezi V. Brătulescu, *Frescele din biserica lui Neagoe de la Argeș*, București, 1942, pp. 8—18 și 28 (am arătat în *Revue des études byzantines*, V, 1947, p. 262 că prescurtările M.A.P.E. înseamnă slavonește *мкето логное рани епископа*: cf. *τόπος κρανίου παράδεισος γέγονε* (cf. și N. M. Tuță, *Sfîntul Antimis*, București, 1943, p. 57); nu poate fi deci vorba de iscălitura meșterului Manole la Argeș, și nici de aceea a unui « Mihail robul lui Dumnezeu » pe un manuscris studiat de același, *Miniaturi și manuscrise din Muzeul de artă religioasă*, București, 1939, p. 78 și pl. XXXIV). Lucru demn a fi luat în seamă, pe cînd acoperămîntul Doamnei Maria îngropată în Moldova amintește pietrele de mormînt din Țara Românească, întîlnim în Muntenia în 1704 un vâl care după obiceiul moldovenesc, acoperă mormîntul unui fiu de domn al Moldovei.

⁷ Se pune întrebarea dacă mormîntul soacrei lui Ștefan cel Mare nu a fost cumva groapa anonimă din pronaos lîngă celelalte odrasle domnești ale voievodului; cf. K. A. Romstorfer, *Das alte griechisch-orthodoxe Kloster Putna*, Cernăuți, 1904, p. 44 (endlich noch ein fünftes Grab) și D. Dan, *op. cit.*, p. 39.

⁸ Privitor la patrafire, amintim temeinică lucrare a lui Emil Turdeanu, *La broderie religieuse en Roumanie. Les étoles des XVe et XVIe siècles*, în *Buletinul Institutului Român din Sofia*, București, 1941, I—1, pp. 5—62, și pl. I—V (= Tafrali, patrafirul nr. 96) și pl. VI (patrafirul lui Ștefan cel Mare de la mănăstirea Dobrovăț).